

Specjalne potrzeby edukacji zawodowej uczniów wynikające z zaburzeń ze spektrum autyzmu; teoria –system-praktyka.

Spektrum zaburzeń autystycznych jest kategorią mieszczącą w sobie autyzm oraz zespół Aspergera¹

. Wspólną cechą obu jednostek klinicznych jest tak zwana „triada autystyczna”, na którą składają się trudności w obrębie funkcjonowania społecznego i komunikacji oraz specyficzne zachowania w postaci specyficznych wzorów rozwoju zabawy i zachowań stereotypowych^{1.1}

. Objawy te stanowią oś do diagnozowania zaburzeń ze spektrum autyzmu według klasyfikacji Amerykańskiego Towarzystwa Psychiatrycznego DSM-V² oraz europejską klasyfikację ICD-10³

W DSM-V zrezygnowano z terminu „całościowe zaburzenia rozwoju”. Zastąpiono trzy jednostki chorobowe: zaburzenia autystyczne, zespół Aspergera i PDD-NOS (całościowe zaburzenie rozwoju nie zdiagnozowane inaczej) jedną jednostką – **spektrum zaburzeń autystycznych (ASD)**. Wykluczono zespół Retta i zaburzenia dezintegracyjne. Połączono dwie grupy objawów z dotychczasowej triady diagnostycznej: zaburzeń interakcji społecznych i zaburzeń komunikacji w jedną domenę diagnostyczną – **komunikacja społeczna** oraz **-uporczywe zachowania i powtarzalne zachowania**.

Bardzo często towarzyszą im inne utrudnienia, jak na przykład zaburzenia przetwarzania sensorycznego, mogące objawiać się w postaci nadwrażliwości lub niedowrażliwości zmysłowej⁴

Charakterystyczną cechą osób z autyzmem i zespołem Aspergera jest silne, czasami obsesyjne, przywiązanie do wykonywania niektórych czynności w określony sposób oraz trudności w zaakceptowaniu zmian zachodzących w znajomej przestrzeni.⁵

Według informacji przekazanych na Konferencji „Autyzm z klasą” o potrzebach uczniów z autyzmem, zorganizowanej w Warszawie w dniach 12-13 października 2012 r przez Fundację SYNAPSIS, ONZ oficjalnie uznał autyzm za jeden z największych problemów zdrowotnych świata - obok raka, cukrzycy czy AIDS.

Szacunkowy **1% populacji z zaburzeniami ze spektrum autyzmu**, jej potrzeby edukacji ogólnej, zawodowej, integracji społecznej, **stanowi bardzo poważne wyzwanie** zarówno dla niej samej jak też dla poszczególnych państw., społeczeństw, instytucji i ludzi.

1 E. Pisula, Autyzm. Od badań mózgu do praktyki psychologicznej, Sopot, 2010, s.1521.

1.1 Tamże, s. 20.

2 American Psychiatric Association, Diagnostic and statistical manual of mental disorders DSM 5, Waszyngton, 2013, s. 50-58.

3 I. Chojnicka, Kryteria diagnostyczne autyzmu, <http://www.forumautyzmu.pl/artukul/psychologia/kryteria-diagnostyczne-autyzmu> [dostęp: 6.01.2019].

4 C. Delacato, Dziwne, niepojęte. Autystyczne dziecko, Warszawa, 1995, s. 82-85.

5 A. Antoniuk, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Nauczyciel wobec trudności związanych z edukacją uczniów z zaburzeniami ze spektrum autyzmu w warunkach szkoły integracyjnej ogólnodostępnej. Analiza obszarów problemowych. https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/.../SE_34_2015_Aleksandra_Antonik [dostęp 6.01.2019]

Specjalne potrzeby edukacji zawodowej uczniów z ASD są zaspokajane w Polsce poprzez szkolnictwo powszechne, ponadpodstawowe w Szkołach Branżowych I i II Stopnia Specjalnych, kwalifikacyjnych kursach zawodowych i w rzemiośle.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 31 marca 2017 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia w zawodach (Dz.U. 2017 poz. 860) oraz Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 13 marca 2017 r. w sprawie klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego (Dz.U. 2017 r. poz. 622) wprowadziły dla uczniów możliwość kształcenia i przyuczenia do prac prostych;

911205 **Pracownik pomocniczy obsługi hotelowej i turystyki*** -może zdobyć uprawnienia- kwalifikację **K1** Wykonywanie prac pomocniczych w obiektach świadczących usługi hotelarskie

* Kształcenie wyłącznie dla osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim

932915 **Pracownik pomocniczy krawca*** może zdobyć uprawnienia- kwalifikację **K1** Projektowanie i wytwarzanie prostych wyrobów odzieżowych

* Kształcenie wyłącznie dla osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim

932916 **Pracownik pomocniczy mechanika** może zdobyć uprawnienia – kwalifikację **K1** Montaż i obsługa prostych maszyn i urządzeń*

Kształcenie wyłącznie dla osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim

32917 **Pracownik pomocniczy ślusarza* K1** Wykonywanie i naprawa elementów prostych maszyn, urządzeń i narzędzi

* Kształcenie wyłącznie dla osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim

932918 **Pracownik pomocniczy stolarza**

* **K1** Wytwarzanie prostych wyrobów stolarskich

* Kształcenie wyłącznie dla osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim

932919 **Asystent fryzjera * K1** Wykonywanie prostych zabiegów fryzjerskich

* Kształcenie wyłącznie dla osób niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim.

Według rozporządzenia ,uczeń z ASD ale bez orzeczenia o niepełnosprawności intelektualnej w stopniu lekkim nie może podjąć nauki w wyżej wymienionych zawodach oraz kursach kwalifikacyjnych niektórych zawodów. Dotyczy to też kształcenia w Szkołach Branżowych Specjalnych.

Kształcenie zawodowe w rzemiośle nie ma systemowego wsparcia uczniów z ASD.

Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych –PFRON- Pozyskuje środki na realizację zadań PFRON z obowiązkowych miesięcznych wpłat pracodawców, którzy zatrudniają co najmniej 25 pracowników w przeliczeniu na pełny wymiar czasu pracy, a wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w ich zakładzie jest niższy niż 6%. Beneficjentami środków Funduszu są przede wszystkim pracodawcy, osoby indywidualne oraz organizacje pozarządowe i fundacje. Największą część środków PFRON przekazuje bezpośrednio pracodawcom jako dofinansowanie do wynagrodzeń. Środki funduszu przekazywane są też na finansowanie specjalistycznych placówek takich jak Warsztaty Terapii Zajęciowej lub Zakładów Aktywności Zawodowej. Część środków finansowych - wspierających indywidualne osoby niepełnosprawne - dystrybuowana jest przez jednostki samorządu powiatowego. Jednostki te przyjmują wnioski o dofinansowanie a następnie rozpatrują i przekazują środki finansowe.

W praktyce specjalne potrzeby edukacji zawodowej uczniów z ASD są realizowane poprzez Szkoły Specjalne, działania fundacji i organizacji np. SYNAPSIS, Krajowe Towarzystwo Autyzmu, inicjatywy osób. Np. Dyrektor Małopolskiego Oddziału PEFRON Pani Marta Mordarska, zorganizowała w lipcu 2018 roku drugie spotkanie "System wsparcia dla osób z ASD" na którym przedstawiono w obecności osób decyzyjnych projekt – próbę stworzenia systemowych i optymalnych ułatwień dla osób z ASD do funkcjonowania w różnym środowisku.

W Specjalnym Ośrodku pod nazwą „Centrum Autyzmu” i Całościowych Zaburzeń Rozwojowych w Krakowie specjalne potrzeby kształcenia zawodowego uczniów z ASD realizowane są przez Branżową Szkołę I Stopnia Specjalną Nr12. W szkole tej uczniowie uczą się w zawodach; ogrodnik i pracownik pomocniczy obsługi hotelowej i turystyki.

W klasie drugiej ogrodniczej uczy się dwóch pełnoletnich uczniów z ASD i orzeczoną niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim. Działania wychowawcze, rewalidacyjne, terapeutyczne i praktyczna nauka zawodu odniosły u uczniów w ciągu 14 miesięcy pozytywne rezultaty;

-znaczące otwarcie do drugich osób i do siebie nawzajem, wygaszenie agresji, okazywanie emocji w chwilach radości, znaczną poprawę kultury osobistej, nieuciekanie z lekcji, okazywanie chęci pomocy innym osobom, zainteresowanie nauką zawodu.

Znaczącą rolę w tym procesie odegrały:

-15 zajęć terenowych zajęć praktycznych w sadzie uniwersyteckim, w Winnicach pod Krakowem i w Zbrodnicach, Zamku i Parku Kulturowym Korzkiew, Centrach Ogrodniczych „Niemczewscy” i Łuccy”, Zamku Bilcza, Hotelu „Poziom 511” i innych. Każdorazowa nauka konkretnych umiejętności ogrodniczych np. cięcia drzew, winorośli, sadzenia roślin, przesadzania roślin, pielęgnacji parku, rabat bylinowych i kwietników połączona była z treningiem kompetencji społecznych i komunikacji; witanie się z ciągle nowymi osobami, przedstawianie się, spotkania i rozmowy z dyrektorami, właścicielami i pracownikami w formie spotkań oficjalnych i roboczych. Wspólna praca z nauczycielem, pracownikami, studentami wymagała podziału pracy, współdziałania i komunikacji.

-25 zajęć w tunelu foliowym, w parku szkolnym, w parku przy ul. Szopkarzy było związanych z planowaniem i wykonywaniem prac ogrodniczych; produkcji rozsady warzyw, roślin przyprawowych i ziół, koszeniem trawników, wycinaniem drzew pilarką, cięciem żywopłotów nożycami silnikowymi. Współpraca nauczyciela, przyzwolenie na samodzielność pracy maszynami (z asystą nauczyciela) dały dużą satysfakcję uczniom. Przełamywali strach przed niebezpieczeństwami, a jak jeden uczeń skaleczył się i wymagał interwencji chirurgicznej to dzielnie pokonał ból.

-dokumentowanie z uczniami praktyk zawodowych i umieszczanie ich na stronie internetowej Centrum Autyzmu w Krakowie w Strefie uczniów w zakładce –Praktyki uczniów szkoły branżowej tak aby mogli z rodzicami i bliskimi zobaczyć i opowiedzieć gdzie byli, kogo poznali, co robili i czego się nauczyli.

-pochwały wychowawcy, nauczycieli i dyrekcji.

Opracował Jacek Kowalczyk

